

НАУКОВІ СТАТТІ

*Адамський В.Р.
м. Хмельницький*

ПРОСВІТНИЦЬКІ ТОВАРИСТВА ПОДІЛЛЯ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ „ПОДОЛЬСКАЯ МЫСЛЬ” ДОБИ ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Проаналізовано діяльність культурно-просвітницьких товариств „Просвіта” на Поділлі періоду гетьманату П. Скоропадського за матеріалами та інформаційними повідомленнями, які публікувалися на сторінках Кам'янець-Подільської газети „Подольская мысль”.

Ключові слова: часопис „Подольская мысль”, товариства „Просвіта”, осередок, газета, культурно-освітня праця, доба гетьманату П. Скоропадського, Поділля.

Класифікуючи пресу м. Кам'янець-Подільського доби Української держави П. Скоропадського дослідники з-поміж видань громадсько-політичного типу виділяють газету єврейського населення губернського центру Поділля „Подольская мысль”. Видавцем та редактором часопису на різних її етапах виступали відомі у місті громадські діячі – Х.Я. Крукер, С.А. Школьник, М.М. Кіпичиніцер та П.А. Виржиківський [1, с. 260; 2, с. 176; 3, с. 71]. Видання публікувалося у друкарнях Подільської губернської управи та Когана і Дунаєвського.

Конститууючись в інформаційному просторі, редакція означила себе як „орган прогресивно-демократичної думки”, перший номер якого вийшов у світ 4 серпня 1918 р. за новим стилем. Інформаційним додатком до газети були „Телеграммы Подольской мысли”. Переважна більшість матеріалів у часописі друкувалася російською мовою, і лише окремі інформаційні повідомлення та оголошення подавалися українською.

Розкриваючи різні аспекти суспільно-політичного, соціально-економічного та культурно-освітнього життя краю, редакція від самого початку заснування видання певну увагу приділяла різнобічній діяльності просвітніх організацій. Позаяк це питання як окрема проблема не відображено в національній історіографії, автор ставить за мету більш ґрунтовно проаналізувати авторські матеріали та інформаційні повідомлення, які

безпосередньо відображали проблематику культуротворчих напрацювань товариств „Просвіта” на Поділлі в період гетьманату П. Скоропадського.

30 серпня 1918 р. „Подольская мысль” довела до відома культурно-освітні організації, що згідно рішення міністерства народної освіти фінансову та юридичну допомогу отримуватимуть лише ті товариства, які ухвалють у відповідності до чинних норм власні статuti та зареєструють їх в окружних судах. При цьому повітовим земським управам було розіслано примірники зразкового статуту [4].

Значний пласт матеріалів на сторінках часопису був присвячений діяльності Подільського товариства „Просвіта”. Зокрема, в останній день літа газета повідомила про улаштований 25 серпня 1918 р. в Народному домі заходами організації за участі і допомоги Українських січових стрільців літературного вечора, в якому взяв участь відомий український письменник доктор О. Маковей. Рада „Просвіти” висловила подяку усім, хто був дотичний до організації та проведення святкового дійства [5].

За місяць „Подольская мысль” попервах ознайомила читачів із зверненням ради Подільського товариства „Просвіта” до губернського старости С. Кисельова з проханням звернути увагу на фортецю, аби там не улаштовували постій для військових чи арештованих вояків з огляду на надзвичайну археологічну та архітектурну її цінність [6]. А у середині жовтня 1918 р. умістила лист до міністерства освіти та мистецтв за підписом голови товариства П. Бутовського з проханням надати допомогу в охороні фортеці-замку [7, с. 183 – 186; 8, с. 86 – 88].

Чимало важливої інформації про структуру Подільського товариства „Просвіта” можна почерпнути із опублікованого звіту про засідання, яке відбулося 7 жовтня 1918 р. На ньому було вирішено доповнити склад окремих комісій новими членами, зокрема, господарської, лекційної, народної освіти, видавничо-книжкової, етнографічної, організаційної та артистично-мистецької. Остання, у свою чергу, поділялася на секції: співо-чу, музичну, мистецьку, драматично-аматорську та літературну [9].

Низка матеріалів, розміщених у газеті, характеризувала практичну діяльність культурно-просвітницького товариства на різних напрямках реалізації статутних завдань. 19 вересня 1918 р. у Народному домі завдяки „Просвіті” відкрилися 6-ти тижневі курси українознавства, улаштовані урядовцям м. Кам’янка-Подільського. На початку урочистого зібрання перед слухачами з вітальною промовою виступив П. Бутовський. У своєму виступі він лаконічно з’ясував становище, в якому перебувало рідне слово за імперських часів, а також зауважив, що ініціатива з організації курсів виходила безпосередньо від самих урядовців. „Просвіта” лише активно долучилася до цієї справи. Бутовський побажав слухачам щиро працювати на користь своєму народові.

Далі до присутніх звернувся голова Подільської губернської народної управи В.К. Приходько. В образній формі він відзначив той факт, що 80% відсотків населення Поділля за національністю є українцями, а 20% – представники інших національностей. До числа останніх Приходько відніс і „нашу русифіковану інтелігенцію”. Влучно порівнявши 80 відсотків етнічних українців з тілом живого організму, а українську інтелігенцію, визнавши головою того організму, голова управи зауважив слухачам, що не може бути так, щоб тіло робило одне, а голова інше. Необхідно, щоб голова була з'єднана згодою і спільністю роботи з тілом, і тільки тоді весь організм буде здоровим.

Третім на відкритті виступив лектор А. Воронець, який в загальних рисах розповів про будову мови та її елементи. На його переконання, за відведений під курси час неможливо було досконало вивчити мову, але можна довідатись про стежки, які ведуть до цього вивчення. „Отже, – наголосив Воронець, – тоді кожний із світлом цього, хоч і невеликого знання скоріше найде стежку, яка найкраще йому відповідає і до якої найбільш він припадає серцем. Найсправжньою школою є саме велике, незмірне життя. Наші ж школи мають можливість лише викликати попит знання і дати провідний напрям своїм учням” [10].

20 жовтня 1918 р. Подільське товариство „Просвіта” організувало у власному помешканні виставку сучасної української преси. Вхід для її огляду був вільним [11].

Напередодні відкриття у Кам'янці-Подільському державного українського університету Подільська „Просвіта” організувала у передмістях міста низку безкоштовних науково-популярних лекцій на тему про значення університету. Згідно розробленого графіку викладач учительської семінарії Є. Кондрацький проводив заняття у Шевченківській школі, викладач жіночої гімназії Садківський – у Гоголівській, інструктора відділу освіти Подільської губернської земської управи Сосновський і С. Козицький – відповідно у Русько-Фільварецькій та Біланівській школах [12]. Наразі у Народному домі був влаштований також безкоштовний концерт української народної пісні для вихованців навчальних закладів Кам'янця-Подільського за участі міського національного хору [13].

У день урочистого відкриття вищого навчального закладу 22 жовтня 1918 р. Подільська „Просвіта” улаштувала концерт-спектакль. Активну участь у ньому брали артисти Львівської опери, зокрема О. Любич, учасники міського національного хору та інші відомі артисти [14].

„Подольская мысль” ознайомлювала читачів і з проблемними момен-тами в діяльності просвітніх організацій. Так, наприкінці вересня 1918 р. часопис повідомив про отримання Подільським товариством „Просвіта” від Подільського губернського старости відношення, в якому останній

прохав увійти у відносини з „Человеколюбимым обществом” з метою уладнати конфлікт, який склався навколо приміщення Народного дому, що його використовували просвітяни. На підтримку культурно-просвітньої організації виступив департамент позашкільної освіти міністерства народної освіти [15].

Однак ситуація вичерпана не була. 13 листопада 1918 р. „Подольская мысль” повідомила про чергове звернення управляючого акцизними зборами Подільської губернії Істоміним до губернського старости С. Кисельова про вжиття необхідних заходів, аби помешкання в найкоротший термін було передано окружному акцизному інспектору В. Ф. Шарбау. Обґрунтовуючи своє прохання, управляючий послався на два факти: поперше, він вважав, що Подільська „Просвіта” свого часу незаконно „захватила” Народний дім, а, по-друге, необхідністю організованої видачі карток жителям Кам’янця-Подільського для придбання горілчаних напоїв за умов відновлення державного контролю за продажем алкоголю [16].

Подібна мотивація обурила місцевих просвітян. Вони відреагували на цей випад шляхом розміщення у газеті своєї відповіді за підписом „просвітянин”. Інакше кажучи, це була колективна відповідь громадських діячів. Нижче ми без скорочень подаємо цей лист: „В середу 13 листопада б. р. з’явилися замітки в газетах „Подольская мысль”, „Подольский край”, де вказується, що управляючий акцизними зборами паном Істоміним вживаються заходи перед місцевою владою про відібрання Народного дому від Подільського Українського Товариства „Просвіта” і передачі його „Попечительству Народной Трезвости”.

Не підіймаючи питання про ті наклепи, які пан Істомін та інші „Українські” урядовці звалюють на т-во „Просвіта”, кажучи нібито „Просвіта” „совершенно незаконно захватила” Народний дім, цікаво одначе звернути увагу на ті мотиви, якими доказується (перед місцевою владою) про необхідність передачі будинку Народного дому „Попечительству народной трезвости”.

Отже, ми читаємо, що в цілях боротьби з пияцтвом необхідно передати Народний дім „Попечительству народной трезвости”, аби се „Попечительство” віддало дім для роздачи карток на горілку.

Добре „Попечительство народной трезвости”, яке відновляє свою діяльність тим, що почне видавати карточки на горілку! І невже ж відновлення діяльності „Попечительства народной трезвости” так тісно зв’язано з відновленням продажу казенної горілки? А де ж були пани з „попечительства” в той час, коли почалася і тепер приняла такі неімовірні та грізні розміри самогонка? Що зробило „попечительство народной трезвости” в боротьбі з самою жадливою формою пияцтва – самогонкою?

Чи може бездіяльність панів з „Попечительства народной трезвости”

через те сталася, що нема в їх розпорядженню Народнього дому?

Потрібен дім бачимо для яких цілей” [17].

Найбільш активно та змістовно на сторінках „Подольской мысли” висвітлювалась також діяльність Жванецької культурно-просвітньої організації. Остання, на відміну від багатьох інших просвітницьких структур, зуміла 29 серпня 1918 р. пройти процедуру офіційної реєстрації в Окружному суді. З цим фактом невдовзі широкі кола громадськості повідомила „Подольская мысль” [18].

Крім того, газета помістила звіт про загальне зібрання товариства від 15 вересня 1918 р., на якому розглядалися важливі питання. До відома громадськості було доведено інформацію про територіальні межі, на яку розповсюджувалась діяльність „Просвіти” у справі надання допомоги в організації національних культурно-освітніх проектів. Зокрема, це містечко Жванець та села Гавриловецької і Рихтецької волостей: Гаврилівці, Брага, Бабшин, Гринчук, Малинівці, Малиновецька Слободка, Межигір, Каветчина, Сокола, Уст’я, Кізя, Цвиклівці, Руди, Шухнівці, Рихта, Рихтецька Слободка, Малівці, Заваля, Кудринці, Ляшковиці, Ластівці, Ісаківці, Лясківці, Вятківці і Чернокозинці. У контексті статутних завдань товариство планувало відкривати школи, бібліотеки, читальні, книжкові магазини, активно займатися видавничою справою. Особливе місце в діяльності Жванецької „Просвіти” відводилося збереженню народного фольклору та усіх старожитностей, які мали безпосереднє відношення до історії краю. Задля систематизації та збереження історико-культурної спадщини планувалося заснувати історико-етнографічний музей. На цьому зібранні головою товариства обрали Г. К. Степуру [19].

Питання принципової ваги розглядалися й на наступному засіданні Жванецького товариства „Просвіта”, яке відбулося 22 вересня 1918 р. за головування Г. К. Степури. На ньому була обрана Рада організації у складі Г. К. Степури, А. І. Погорецького, М. А. Ястрембського, А. Ю. Калиняка, Ф. Т. Журавського, Я. С. Зборовця, У. М. Козицького, М. Ю. Горчинського, В. Ф. Степури, У. С. Співака, Е. Зоря-Коляди, Я. А. Ладвшуєнка та ревізійний комітет, до якого увійшли М. А. Нараєвський, Ф. Ф. Гемблук, Л. А. Ястрембський, Ю. А. Дерев’янський і А. Пасічник.

На цьому ж засіданні одноголосно почесними членами товариства обрали М. Грушевського, М. Василенка, І. Огієнка, П. Бучинського, І. Крип’якевича та В. Гагенмейстра. Серед інших розглянутих питань редакція виокремила клопотання щодо відкриття у Жванці повної гімназії, народного дому-театру, санаторію для хворих літераторів, військових, громадських діячів та ін. [20].

Про ухвалені рішення рада товариства довела до відома відомих в Україні та на Поділлі непересічних особистостей. „Подольская мысль” на

своїх шпальтах опублікувала одне з них, адресоване І. Огієнку: „Перші загальні збори Українського Культурно-Освітнього Товариства „Просвіта”, ім. Івана Матвієвича Стешенка у м. Жванці, на Поділліу, на засіданні своєму, що одбулося 15-го вересня б. р. у м-ку Жванці, – однодушно ухвалили, доручити нам Раді Товариства, найпокірніше просити Вас, Високоповажний добродію, не одмовитись прийняти титул почесного довічного члена нашого Культурно-Освітнього Товариства і бути його радником і авторитетним заступником-оборонцем.

Товариство „Просвіта”, яко неполітична організація, узявшись до тяжкої праці на полі підняття культурного рівня нашого мало культурного в масах народу, зважаючи на ваші нечислимі заслуги і працю на полі освіти, твердо вірить, що ви зробите честь т-ву і не одмовитесь од нього окремого титулу.

Разом з цим Рада Т-ва найласкавіше просить Вас в разі згоди, надіслати Раді у можливо ближчому часі Ваш фотографічний образок для окраси просвітнянського покою, а також і що можна, з Ваших заслужених творів, для окраси просвітнянської безплатної книгозбірні-читальні” [21].

Від самого початку юридичного уконституювання, Жванецька „Просвіта” розпочала енергійну працю з реалізації намічених завдань. Так, у номері за 4 вересня 1918 р. дізнаємося про улаштування в приміщенні двохкласної школи гуртком української молоді під керівництвом У. Співака п’єси за твором І. Котляревського „Наталка Полтавка”. Вистава пройшла дуже гарно. Відвідувачі розійшлися із надзвичайним естетичним задоволенням. Автор повідомлення М. Різник висловив сподівання, що незабаром аматорський колектив зможе на рівних конкурувати з професійними акторами [22].

Успіх Жванецьких митців насправді виявився великим стимулом для подальших художніх постановок. Принаймні, за два дні у газеті з’явилося чергове повідомлення про влаштування драматичним гуртком 6 вересня 1918 р. двох наступних вистав – „По ревізії” та „кум Мірошник”, чистий прибуток від яких планувалося спрямувати на ремонт двохкласної школи. Крім того, зазначалося, що цими ж аматорами готується до постановки п’єси І. Карпенка-Карого „Сто тисяч” [23]. Однак, з огляду на захворювання більшості учасників „іспанкою”, виставу перенесли на 14 вересня [24].

6 жовтня 1918 р. „Подольская мысль” повідомила своїх читачів про те, що завдяки старанням місцевих просвітян у Жванці засновується довгоочікуване „вище начальне училище імені славного Гетьмана України Петра Сагайдачного”. На час оприлюднення інформації уже були призначені інспектор та учителі. Тимчасово перших два класи мали розмістити у двохкласному училищі. На селянському сході, яке відбулося 27 вересня 1918 р., одногослосно було ухвалено придбати для училища ділянку садиб-

ної землі, достатньої для побудови необхідних помешкань, а також безкоштовно надати для використання кар'єри піску, глини і каміння, що мало суттєво полегшити будівництво потрібних приміщень. Уповноваженими від села для цієї мети обрали П. Годлевського та П. Козицького, які відразу ж приступили до вирішення важливих питань місцевої громади [25].

У номері від 29 жовтня 1918 р. „Подольская мысль” повідомляла про успішні досягнення Жванецького товариства „Просвіта” на інших ділянках культурно-освітньої праці. Зокрема, йшлося про значне зростання книжкового фонду місцевої бібліотеки, яка збільшувалась, головним чином, завдяки пожертвам міських та сільських меценатів. Наразі редакція констатувала, що літературний голод цим не задовольнити, а тому передала прохання ради товариства до усіх небайдужих „щедро дарувати не потрібні прочитані книги на усіх мовах”. У цьому ж контексті, як приклад, наводився факт виділення Подільським губернським земством тисячі гривень на придбання необхідних книг [26].

Жванецька „Просвіта” використовувала будь-яку нагоду, аби зібрати необхідні кошти на реалізацію культурно-освітніх ініціатив. Так, на святкуванні урочистого відкриття у Кам'янці-Подільському українського державного університету 22 жовтня 1918 р. Жванецькі просвітяни влаштували цілу акцію із збирання пожертв на користь організації. Про її результати ми можемо дізнатись із листа Г. Степури, який був опублікований в „Подольской мысли”. Ось його повний зміст: „Високоповажний Пане Редактор!

Неодмовте видрукувати у Вашій хвальній газеті список щирих жертводавців на користь „Українського Культурно-Освітнього товариства „Просвіта” імени Івана Матвієвича Стешенка в м-ку Жванці на Поділлі”:

А) на Університетському „Святі Поділля”, 22/Х:

На підписному листові № 79 зібрано В. Ф. Степурою од таких осіб: Савицький Петро – 10 карб., Ол. Хомик – 5 карб., № 62 Ю. Гудзик – 3 карб., М. Грінченко – 3 карб., М. Вікул – 3 карб., Павло Юркевич – 3 карб. [...] Мед. Тихонів – 5 карб., [...] І. Назенко – 5 карб., Булацель – 3 карб., Степан Гаєвський – 5 карб., Киселів Олександр – 3 карб. 10 коп., Ів. Убизький – 10 карб., Крамов – 5 карб., Пальчиків – 1 карб., Лисяк – 10 карб., Іволів – 2 карб., Щириця – 1 карб., св. Леонтович – 1 карб., Кук – 1 карб., № 1 Г. Пінчук – 1 карб., Дзюків – 3 карб., Ванчинський – 1 карб., Косинець – 5 карб., Танський – 6 карб., А. Шульминський – 15 карб., Пухальський – 2 карб., Д. Розвор – 5 карб., № 2 прот. А. Козубовський – 2 карб., Е. Загурський – 10 карб., прот. Гр. Кондрацький – 2 карб., А. Іллич – 1 карб., Ніколаєв – 1 карб., К. Солуха – 10 карб., Самусь – 10 карб., Ландвігер – 10 карб., Нацкевич – 2 карб., Грицай – 3 карб., № 2 Церман – 5 карб., Воловник – 1 карб., Крукер – 2 карб., № 20, № 3 Канарчук – 3 карб., Ів. Андрушенко – 15

карб., Ів. Рижий – 10 карб., А. Войтецький – 5 карб., Рогульський – 5 карб., Герасименко – 10 карб., Н. Григоріїв – 100 карб., М. Шаповал – 22 карб. 75 коп., Євг. Шманкевич – 25 карб., Д. Т. Старжинський – 25 карб., свящ. Т. Туркало – 5 карб., Урсул – 10 карб., Микола Левицький – 6 карб., Оксана Стененко – 10 карб., Софія Русова – 10 карб., др. Ст. Смаль-Стоцький – 10 карб., Пав. Зангер – 10 карб., др. Василь Тарнавський – 10 карб., Огієнко Іван – 100 карб., Холодний Петро – 100 карб., проф. Ф. Сушицький – 10 карб., Л. Сакович (у.с.с.) – 10 карб., В'ячеслав Прен – 5 карб., Ол. Саліковський – 5 карб., Вець – 5 карб., М. Сіницький – 50 карб., М. Стасюк – 5 карб., Сергій Нарбут – 40 карб., Співцов – 10 карб., Олекса Морозовський – 25 карб., В. Біднов – 5 карб., О. Кошиць – 10 карб., від інших осіб – 644 карб. 95 коп. Всього 1286 карб. 70 коп.

Б) По підписному листові № 15 через бібліотекаря Кам'янецької „Просвіти” д-ія Лотоцького:

В. Січинський – 1 карб., М. Сорокатиї – 3 карб., Євг. Шманкевич – 3 карб., Фугалевич – 2 карб., Шмарток – 5 карб. Всього – 14 карб.

В) По підписному листові № 16 через М. С. Різника:

В. Злотчанський – 5 карб., А. С. – 5 карб., Осип Кобилянський – 5 карб., А. С. – 1 карб., Федір Садківський – 5 карб., М. Фугалевич – 3 карб., М. В. – 5 карб., Ол. Пашенко – 2 карб., П. Бутовський – 5 карб., Килимник – 5 карб., С. Рудченко – 3 карб., М. Пашенко – 2 карб., Г. Ліщинський – 1 карб., Базилевич – 1 карб., Приходько Євген – 3 карб., Богацький – 1 карб., Смірнов – 5 карб., Б. – 5 карб. Всього 62 карб.

Разом же по трьом підписним листам – всього – одна тисяча триста шістдесят два карбованця сімдесят копійок (1362-70).

Рада Т-ва складає найбільшу подяку щирим пожертводавцям, які своїми лептами стали в допомозі т-ву в його тяжкій культурно-освітній праці на селах.

Р. Б. 1918/1/XI. Жванець.

Голова ради т-ва Гр. Степура” [27].

Певні зрушення відбулися і в організації театральної справи. Принаймні, газета ствердно повідомляла, що невдовзі у Жванці відкриється „справжній (зимовий) театр, з просторою глядацькою залом, великою сценою, туалетами, фойе, словом справжній театр”. З цього питання рада товариства вела інтенсивні переговори з місцевим домовласником А. Кізером. Були сподівання, що впродовж місяця приміщення для театру відремонтують і сезон „серйозних українських спектаклів” відкриється у найбільш благодатний час – осінню пору [26].

Окрему увагу редакція „Подольской мысли” приділяла питанню відкриття у Кам'янці-Подільському за сприяння Подільського товариства „Просвіта” української гімназії для дорослих. Так, у номері за 8 вересня

1918 р. вона вмістила важливу інформацію на цю тему. Було зазвчено на тому, що гімназія надаватиме повну середню освіту, тобто передусім розрахована на тих вступників, хто з певних причин не мав можливості свого часу її отримати. Курс навчання розрахований на чотири роки (по 8 місяців занять на рік), з оплатою 40 карбованців щомісяця. Лекторами запрошувалися, зокрема, й співробітники Кам'янець-Подільського державного українського університету. Бажаючі навчатись, мали подати до канцелярії товариства „Просвіта” досить вичерпну про себе інформацію, а саме: „1. №№ по порядку. 2. Фамілія й ім'я. 3. Літа. 4. Освітній ценз (школа і клас), рік закінчення вчення. 5. За скільки літ міркує підготуватися до атестату. 6. На який факультет Університету бажано поступити по скінченню гімназії. 7. В який час зручніше ходити до гімназії. 8. Чи зможе давати платню за навчання не більше 40 карб. щомісяця на протязі 8 місяців учебного року” [28].

20 вересня 1918 р. „Подольская мысль” повідомила своїх читачів про офіційне затвердження гімназії міністерством народної освіти, яка отримувала права 8-ми класних класичних чоловічих гімназій [29]. Крім цього, у цьому ж номері В. Злотчанський опублікував об'ємну статтю про новий навчальний заклад. У ній автор констатував наявність великого бажання серед українства після революції отримати освіту, й середню зокрема. Цей процес охопив і дорослих людей, які виявили бажання продовжити перерване з різних причин в юності навчання. Допомогти їм у цьому й мали на меті гімназії для дорослих, що повсюдно відкривалися по країні.

Така ініціатива завдяки Подільському товариству „Просвіта” була проявлена і в Кам'янці-Подільському. Її цілковито підтримала губерньська земська управа. Ситуацію підсилював той факт, що у місті був відкритий український державний університет, для вступу до якого в обов'язковому порядку вимагалось свідоцтво про закінчення середньої школи. Тому гімназія, за задумом її творців, мала досягнути двоєдиної мети: дати дорослим людям повну середню освіту з правом вступу до вищої школи та поступово, плано-мірно навчити їх засвоювати необхідні знання українською мовою.

З метою найбільшого та найтіснішого співробітництва з університетом та належної організації справи керівництво новим проектом перебрав на себе ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету І. Огієнко, котрий мав посісти і посаду директора гімназії. З цією ж метою до викладацької діяльності в новій інституції запросили представників професорської корпорації вищого навчального закладу. Задля стимулювання їхньої праці і запрошення найкращих викладачів була переглянута розцінка педагогічної праці у бік її істотного збільшення.

До гімназії приймалися особи обох полів, яким виповнилося 17 років. У залежності від рівня знань, який визначався спеціальною комісією,

прийом проводився відразу до усіх 4 класів. Попередній запис засвідчив досить бажаючих поступити до гімназії [30].

Уже наступного дня „Подольская мысль” подала персоналізований склад запрошених на вакантні посади викладачів. Серед них І. Огієнко, В. Злотчанський, М. Вікул, М. Любичанківський, Ю. Богацький, К. Копержинський, С. Кондрацький, І. Майстренко, А. Воронець, Садківський, Бернадський, С. Козинцев [31].

На початку жовтня 1918 р. розпочалися вступні іспити. 4-го жовтня вступники здавали екзамен з релігії, природознавства та фізики, 7-го – письмово з математики, 8-го – письмово з мовознавства, 10-го – усно з математики, історії та географії, 11-го – усно з мовознавства. Навчальний процес планувалося розпочати 15 жовтня після проведення спеціального молебню [32]. А напередодні редакція „Подольской мысли” вмістила ще одне звернення-заклик до своїх читачів: „В середині жовтня починаються заняття в українській гімназії для дорослих. В час, коли нема жадних перешкод навчанню, коли освіта стала легко доступною для всіх і разом з тим, коли життя показало всім яке лихо робить для нашої батьківщини мала освіченість народу, не повинно бути людей, котрі байдуже ставляться до своєї освіти. Щире бажання місцевої просвіти, тієї інтелігенції, котра гуртується біля допомоги розвитку свого великотерпця народу, повинно найти відклик серед широкої місцевої людности. Не дивлячись на тяжкі умови сучасного життя, кожний кому до цього часу не було можливости потурбуватися за свою освіту, повинен тепер іти получити освіту до цієї гімназії. Особливо це повинно зробити наше робітництво взагалі, а зокрема українська частина його найбільш неосвічена. Йому треба пам’ятати, що тепер, коли нема ніяких обмежень для приймання освіти, коли вони рівно доступні для всіх і багатих, і бідних, коли робітник і селянин як всякий другий може вступити до середньої школи, тепер саме час потурбуватися за освіту задля того, щоб зрівнятися освітою другими, для того, щоб взяти собі цю найкращу зброю для будування кращого життя для себе. Хай же замість того, щоб марно губити вільний час за гарною чи пустою балачкою, кожний віддасть його навчанню” [33].

Насправді урочисте відкриття гімназії для дорослих відбулося у приміщенні університету 16 жовтня 1918 р. Як і планувалося, після молебню І. Огієнко відкрив засідання педагогічної ради. У своєму зверненні до присутніх він з’ясував значення гімназії, наголосивши при цьому на урівнених її правах поряд з урядовими. Далі виступили запрошені гості: від Подільського товариства „Просвіта” К. Солуха, від губернської земської управи Ю. Богацький, від міської управи О. Шульмінський та заступник директора гімназії В. Злотчанський. На відкритті були присутніми біля ста гімназистів та багато гостей. Після урочистого свята розпочалися навчальні заняття [34].

Отже, суспільно-політичне видання єврейського громадянства м. Кам'янця-Подільського газета „Подольская мысль” впродовж доби гетьманату П. Скоропадського на своїх шпальтах приділяла чимало уваги питанням культурно-освітнього розвитку міста та регіону. У цьому контексті досить активно висвітлювалася діяльність просвітніх товариств Поділля. Найбільше уваги редакція зосереджувала на реалізації статутних завдань Подільським товариством Поділля та Жванецькою культурно-просвітньою організацією. Окремим блоком видання інформувало читачів про відкриття у Кам'янці-Подільському української гімназії для дорослих. Це сприяло мобілізації духовних сил українського народу та формування його національно-державницької ідеології.

Джерела:

1. Чубай У. Українські періодичні видання м. Кам'янця-Подільського 1918 р.: історико-типологічний аспект / Уляна Чубай // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2007. – Вип. 31. – С. 258 – 266.
2. Газети України 1917 – 1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : кат. / авт.-уклад.: О. А. Вакульчук (керівник), О. С. Залізнюк ; ред.-бібліографи: О. О. Стирку, Н. М. Швець ; НАН України, Національна бібліотека імені В. І. Вернадського ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – К. : НБУВ, 2014. – 436 с.
3. Гандзюк В. О. Часописи Поділля в процесі творення державницької ідеології українства (1917 – 1920 рр.) : [моногр.] / В. О. Гандзюк. – Вінниця : ФОП Данилюк В. Г., 2009. – 368 с.
4. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 30 (17) августа.
5. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 31 (18) августа.
6. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 29 (16) сентября.
7. Охорона пам'яток історії і культури в Україні (1917 – 1919 рр.): Збірник документів і матеріалів / Автори-упорядники: О. О. Нестуля, Г. Я. Рудий. Відповідальний редактор В. О. Горбик. – К. : Інститут історії України НАН України, 2008. – 319 с.
8. „Просвіти” Поділля в добу Української революції (1917 – 1920): Збірник документів і матеріалів / Упорядкування, вступна стаття В. Адамський. Б. Кришук. – Кам'янець-Подільський : „Медобори–2006”, 2014. – 571 с.
9. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 11 октября (28 сентября).
10. Местная жизнь. Открытие курсов украиноведения // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 24 (11) сентября.

11. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 17 (4) октября.
12. Университетская хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 18 (5) октября.
13. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 19 (6) октября.
14. Университетская хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 17 (4) октября.
15. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 24 (11) сентября.
16. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 13 ноября (31 октября).
17. Письмо в редакцию // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 15 (2) ноября.
18. По району. М. Жванець (От собствен. корреспондента) // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 10 сентября (28 августа).
19. М. Жванець (От собствен. корреспондента) // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 1 октября (18 сентября).
20. По району. М. Жванець (От собствен. корреспондента) // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 4 октября (22 сентября).
21. Д-ю Ректору Кам'янецького Українського Університету І. І. Огієнко // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 2 ноября (20 октября).
22. По району. М. Жванець на Поділлю // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 4 сентября (22 августа).
23. По району. М. Жванець на Поділлю // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 6 сентября (24 августа).
24. По району. М. Жванець (От собственного корреспондента) // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 14 (1) сентября.
25. По району. М. Жванець (От собствен. корреспондента) // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 6 октября (23 сентября).
26. По району. М. Жванець // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 29 (16) октября.
27. Письмо в редакцию // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 12 ноября (30 октября).
28. Местная хроника // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 8 сентября (26 августа).

29. Школьная жизнь // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 20 (7) сентября.

30. В. З. Украинская гимназия для взрослых в г. Каменце / В. З. // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 20 (7) сентября.

31. Школьная жизнь // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 21 (8) сентября.

32. Школьная жизнь // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 3 октября (20 сентября).

33. Школьная жизнь // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 8 октября (25 сентября).

34. Школьная жизнь // Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). – Каменец-Подольский. – 1918. – 18 (5) октября.

Байдич О.В.

с. Кузьмин Краси́лівського району

МАТЕРІАЛИ ПРО СТАРОКОСТЯНТИНІВ 30-х-70-х РОКІВ ХІХ ст. У ФОНДІ КАНЦЕЛЯРІЇ КИЇВСЬКОГО, ПОДІЛЬСЬКОГО ТА ВОЛИНСЬКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИЧНОГО АРХІВУ УКРАЇНИ В КИЄВІ

У цій статті аналізується наявність документів з історії Староколястинова ХІХ ст. у фонді Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора у Центральному державному архіві України в Києві.

Ключові слова: *фонди ЦДІАК України, одиниці зберігання, документи, кошториси.*

Попри всю серйозність проблем українського сьогодення, зацікавленість історією рідного краю у населених пунктах різних регіонів нашої країни продовжує зростати. І це не дивно. Ми ж бо її, фактично і не знаємо. Та й те, що нам ставало відомо, як правило, виявлялося вихолощеним, часто поставленим з ніг на голову. Люд же хоче знати правду про минуле, щоб правильно діяти сьогодні й вірно прогнозувати, планувати майбутнє.

Зняття обмежень радянських часів щодо історичних публікацій «це можна друкувати, а це – зась», «цьому можна досліджувати, іншому – ні» сприяло зростанню кількості наукових праць та красназавчих опусів, появи численної когорти людей, які творять сучасне трактування історії України.